

Вартилецька Інна Анатоліївна,
професор кафедри кримінального права
Національної академії внутрішніх справ,
кандидат юридичних наук, професор

ГРОМАДЯНИ УКРАЇНИ ЯК СУБ'ЄКТИ ЗЛОЧИНІВ ПРОТИ ОСНОВ НАЦІОНАЛЬНОЇ БЕЗПЕКИ

Українська держава сьогодні проходить над тяжкі випробування в усіх сферах політичного, економічного та суспільного життя. Протидія військовій агресії російської федерації здійснюється за рахунок концентрації всіх зусиль державних інституцій, суспільства та кожного громадянина. І одночасно можна бачити випадки, коли певна частина громадян України переходять на бік агресора, підтримують дії ворога, виправдовують військову агресію проти нашої країни. Такі суспільно небезпечні прояви антидержавної поведінки окремих осіб вимагають дієвого ефективного реагування, зокрема, через застосування заходів кримінально правового характеру.

За період повномасштабної збройної агресії РФ проти України законодавцями в Україні прийнято значку кількість нормативно-правових актів, які криміналізують діяння, суб'єктом яких виступають громадяни України. Повністю погоджуючись з необхідністю і доцільністю законодавчих новацій, хотілось би зауважити, що сформульовані кримінально-правові норми входять в певні протиріччя одна з одною, а також з певним колом чинних раніше норм.

Мова йде, крім інших, про положення статей 111 «Державна зрада», 111-1 «Колабораційна діяльність», 111-2 «Пособництво державі-агресору» та 436-2 «Виправдовування, визнання правомірною, заперечення збройної агресії Російської Федерації проти України, глорифікація її учасників» КК.

Аналіз положень статті 111-1 КК свідчить, що склад кримінального правопорушення «Колабораційна діяльність» в якості суб'єкта визначає як загальний суб'єкт, так і спеціальний. Так, в частинах 1, 2, 3, 5 та 7 даної статті громадянин України виступає як суб'єкт зі спеціальним статусом. За діяння, передбачені частинами 4 та 6 статті 111-1 КК, відповідальності підлягає загальний суб'єкт, тобто громадянин України, особа з іноземним громадянством та без громадянства.

До такої конструкції складу колабораційної діяльності у кожній із частин виникають певні зауваження. І перше з них, чи можна відносити то протиправної діяльності, яка утворює склад колабораційної діяльності, дії, передбачені у частинах 4 та 6 статті 111-1 КК.

Переважає більшість науковців та практиків колабораційними вважають такі дії як усвідомлене добровільне співробітництво з ворогом у його інтересах і на шкоду своїй державі та її союзникам; проти інтересів своєї державі [1]; співпрацю або взаємодію з ворогом (державою-агресором), що вчиняється на шкоду державним інтересам [2, с. 82]; дії громадян України, які сприяли або продовжують сприяти агресору у вчиненні агресивних дій, розгортанні та загостренні повномасштабного збройного конфлікту проти України [3, с. 37]. У законодавстві більшості країн колаборація також кваліфікується як злочин проти безпеки держави, державна зрада. Тобто, дії, вчиненні громадянином цієї держави.

Дане трактування поняття і змісту протиправної колабораційної діяльності ставить під сумнів законодавчу криміналізацію передачі матеріальних ресурсів незаконним збройним чи воєнізованим формуванням, створеним на тимчасово окупованій території, та/або збройним чи воєнізованим формуванням держави-агресора, та/або провадження господарської діяльності у взаємодії з державою-агресором, незаконними органами влади, створеними на тимчасово окупованій території, у тому числі окупаційною адміністрацією держави-агресора (частина 4 статті 111-1 КК). Зрозуміло, що як передачу матеріальних ресурсів утворенням російської федерації – держави-агресора, так і здійснення господарської діяльності у взаємодії з країною-агресором можуть здійснювати громадянами України, іноземці та особи без громадянства, тобто особа у статусі загального суб'єкта. Однак, чи можна такі діяння відносити до колабораційної діяльності, якщо вони вчиненні іноземцем чи особою без громадянства. Напевно, не можна. Інакше порушується правило щодо однозначності трактування змісту термінів та понять у нормах кримінального права. А термін «колабораційна діяльність» не підлягає розширеному тлумаченню.

Аналогічним чином треба ставитись і до організації та проведення заходів політичного характеру, здійснення

інформаційної діяльності у співпраці з державою-агресором та/або його окупаційною адміністрацією, спрямованих на підтримку держави-агресора, її окупаційної адміністрації чи збройних формувань та/або на уникнення нею відповідальності за збройну агресію проти України, за відсутності ознак державної зради, активна участь у таких заходах (частина 6 статті 111-1 КК).

Для уникнення розмивання терміну «колабораційна діяльність» та дотримання правила однозначності трактування пропонується законодавцям в частинах 4 та 6 статті 111-1 КК передбачити в якості суб'єкта вказівку на громадянина України. Діяння, зміст яких розкривається в частинах 4 та 6 цієї статті, інкримінувати за іншими статтями. Такими, зокрема, вважаються фінансування дій, вчинених з метою насильницької зміни чи повалення конституційного ладу або захоплення державної влади, зміни меж території або державного кордону України (стаття 110-2 КК); пособництво державі-агресору (стаття 111-2 КК). Окремо треба звернути увагу, на аналіз об'єктивних та суб'єктивних ознак складу пособництва державі-агресору, який має достатньо спільних рис у змісті в першу чергу протиправного діяння у статтях 111-1 та 111-2 КК. Дії, спрямовані на допомогу державі-агресору (пособництво), збройним формуванням та/або окупаційній адміністрації держави-агресора, вчинені громадянином України, іноземцем чи особою без громадянства, за винятком громадян держави-агресора, з метою завдання шкоди Україні шляхом: реалізації чи підтримки рішень та/або дій держави-агресора, збройних формувань та/або окупаційної адміністрації держави-агресора; добровільного збору, підготовки та/або передачі матеріальних ресурсів чи інших активів представникам держави-агресора, її збройним формуванням та/або окупаційній адміністрації держави-агресора, можуть полягати у передачі матеріальних ресурсів незаконним збройним чи воєнізованим формуванням, створеним на тимчасово окупованій території, та/або збройним чи воєнізованим формуванням держави-агресора, та/або провадження господарської діяльності у взаємодії з державою-агресором, незаконними органами влади, створеними на тимчасово окупованій території, у тому числі окупаційною адміністрацією держави-агресора (частина 4 статті 111-1 КК).

Згадувана вище організація та проведення заходів політичного характеру, здійснення інформаційної діяльності у співпраці з державою-агресором та/або його окупаційною адміністрацією, спрямованих на підтримку держави-агресора, її окупаційної адміністрації чи збройних формувань та/або на уникнення нею відповідальності за збройну агресію проти України, за відсутності ознак державної зради, активна участь у таких заходах (частина 6 статті 111-1 КК) значною мірою повторюють зміст злочинного діяння у складі виправдовування, визнання правомірною, заперечення збройної агресії Російської Федерації проти України, глорифікації її учасників (стаття 436-2 КК).

Таким чином, можна констатувати, що вимагають узгодження об'єктивні та суб'єктивні ознаки зазначених у ст. 111-1 КК кримінальних правопорушень, які сконструйовані таким чином, що ускладнюють, а інколи й унеможливають відмежування між собою діянь, передбачених у декількох статтях. Зокрема, чинна стаття 111-2 КК так само, як і стаття 111-1 КК, передбачає відповідальність за колабораційну діяльність в її окремих формах, які вже передбачені у статті 111-1 КК).

В першу чергу, необхідно звернути увагу на зміст ознак спеціального суб'єкта, законодавчо визначивши у всіх частинах статті 111-1 КК в якості такого лише громадянина України.

Список використаних джерел

1. Колабораціонізм / С. І. Грабовський // Енциклопедія Сучасної України [Електронний ресурс] / Редкол. : І. М. Дзюба, А. І. Жуковський, М. Г. Железняк [та ін.] ; НАН України, НТШ. К. : Інститут енциклопедичних досліджень НАН України, 2014. URL: <https://esu.com.ua/article-4446>.

2. Новели кримінального законодавства України, прийняті в умовах воєнного стану: наук.-практ. комент. / А.А. Вознюк, О.О. Дудоров, Р.О. Мовчан, С.С. Чернявський та ін.; за ред. А.А. Вознюка, Р.О. Мовчана, В.В. Чернея. Київ: Норма права, 2022. 278 с.

3. Матюшенко О.І., Лігун А.І. Колабораційна діяльність: проблемні питання та перспективи їх вирішення. Південноукраїнський правничий часопис. 2023. № 2. С. 36–42.